

Darba spēju un stresa novērtējums biroja darbos nodarbinātiem

Dagmāra Sprūdža, Lāsma Kozlova, Svetlana Lakiša, Mārīte Ārija Baķe

*Rīgas Stradiņa universitāte, Darba drošības un vides veselības institūts,
Higiēnas un arodslimību laboratorija, Latvija*

II

Ievads. Vesels, darbam motivēts un augsti kvalificēts darbaspēks ir viens no sociālās un ekonomiskās labklājības sasniegšanas stūrakmeņiem. Personas darba spējas ir saistītas ar individuālajām īpašībām, dzīvesveidu, fizisko stāvokli, veselību, darba raksturu. Nodarbināto darba spēju un ar darbu saistīta stresa novērtēšanai tiek lietotas speciālas metodes. Vairāk nekā 25 pasaules valstīs izmanto darba spēju indeksa un stresa noteikšanas metodes, kas izstrādātas Somijas Arodveselības institūtā un kuras tiek plaši lietotas, veidojot īpašus darba spēju monitorēšanas un pētniecības tīklus [*Ilmarinen, Tuomi, Milani, Chiu, Laurier*].

Mērķis. Noskaidrot biroja darbos nodarbināto darba spēju galvenos ietekmējošos faktoros, darba spēju indeksu saistību ar darba vides riska un sociodemogrāfiskajiem faktoriem.

Materiāls un metodes. Pētījumā tika analizētas projekta "Darba spējas un sociālā integrācija" 353 aptaujas anketas, kuras ietver Skandināvijas stresa novērtēšanas (OSQ) un Darba spēju indeksa (DSI) noteikšanas anketas. Aptauja tika veikta biroja darbiniekiem 13 uzņēmumos, kas pēc Eiropas Savienības Saimnieciskās darbības statistiskās klasifikācijas (NACE Rev.2.) sadalās: 1 – Finanšes un apdrošināšana, 3 – Apstrādes rūpniecība (pārtika un farmācija), 3 – Administratīvā darbība, 2 – Informācijas un telekomunikācijas pakalpojumi, 2 – Transports un 2 – Izglītība. DSI tiek noteikts, pamatojoties uz 7 jautājumu sēriju atbildēm un atbilstošu punktu aprēķinu. Dati tika analizēti pēc dzimuma, izglītības, vecuma un nozares. Atkarībā no DSI absolūtās vērtības darbaspējas pēc iegūto punktu skaita kategorizē kā sliktas (7–27), mērenas (28–36), labas (37–43) vai izcilas (44–49). No OSQ tika analizēti jautājumi, kas raksturo sociālās attiecības, darbavietas atmosfēru, darba vadību un attieksmi pret vadītāja prasībām darbā un kas varētu ietekmēt darba spējas. Dati tika apstrādāti, izmantojot statistikas programmas SPSS 20. versiju un *Microsoft Excel*.

Rezultāti. Tika saņemtas 353 aizpildītas no 636 izdalītajām aptaujas anketām (RR = 56%). DSI aprēķināts 90,6% respondentu, 9,4% respondentu bija nekorekti aizpildījuši anketas. 64% respondentu bija sievietes, 86% ar augstāko izglītību, 14% ar vidējo vai vidējo speciālo izglītību, 40% pētījuma dalībnieku bija vecumā līdz 30 gadiem. Darba stāžs līdz 10 gadiem bija 60% dalībnieku, un 30% tas bija līdz 40 gadiem. Visai pētāmajai grupai darba spējas vērtējamas kā labas (DSI = 34,5 ± 4,3). Sadalot pēc dzimuma, labākas darba spējas konstatētas vīriešiem (DSI = 35,0 ± 4,8), sievietēm nedaudz sliktākas (DSI = 34,3 ± 3,2). Novērtējot DSI pēc vecuma, cilvēku ar izcilām darba spējām visvairāk ir vecuma grupā no 20 līdz 29 gadiem, ar labām darba spējām vecuma grupā 30–39 gadi, ar mērenām – pāri par 60 gadiem. Sliktas darba spējas ir noteiktas tikai 9 respondentiem vecumā no 19 līdz 39 gadiem. Izvērtējot DSI pēc izglītības līmeņa, netika atrastas būtiskas atšķirības starp respondentiem ar vidējo un augstāko izglītību. Vislabākās darba spējas tika konstatētas birojos nodarbinātajiem telekomunikāciju un transporta nozarē, tad seko farmācijas un valsts pārvaldes un aizsardzības nozarē, banku nozarē un vissliktākās izglītības nozarē. DSI būtiski ietekmē nodarbināto apmierinātība ar savu pašreizējo darbu un viedoklis par iespējām turpināt darbu savā profesijā turpmākajos gados. Nodarbinātos ar mērenām un labām darba spējām mazāk ietekmē darba resursi, darba atmosfēra, stresa faktori, labāk tiek izmantotas zināšanas un darba prasmes.

Secinājumi. Darba spēju indeksa (DSI) noteikšana pielietojama kā laba informatīva metode, kas raksturo, cik labi nodarbinātais spēj veikt darbu atbilstoši pašreizējā darba prasībām, savas veselības un garīgajiem resursiem, kā arī ļauj prognozēt sagaidāmās darba spējas nākotnē un noteikt agrīnu darba nespējas risku, kā arī veikt iespējamus veselības un darba vides uzlabojumus.